

Schelerin ajattelun taustoja¹

Max Scheler syntyi Münchenissä vuonna 1874. Valmistuttuaan heikosti motivoituneena opiskelijana lukio-opintojen jälkeen ylioppilaaksi hän opiskeli lääketiedettä, psykologiaa, maantiedettä ja kansantaloustiedettä sekä keskittyneimmin filosofiaa kotikaupunkinsa sekä Berliinin ja Jenan yliopistoissa. Scheler valmistui filosofian tohtoriksi Jenasta vuonna 1899. Hän toimi dosenttina Jenassa ja Münchenissä sekä vapaana kirjailijana ja luennoitsijana kunnes hänet nimitettiin Kölnin yliopiston filosofian professoriksi vuonna 1919. Vuonna 1928 hänet kutsuttiin filosofian ja sosiologian professorin virkaan Frankfurtin yliopistoon. Tätä virkaa hän ei ehtinyt ottaa vastaan ennen samana vuonna tapahtunutta, ainakin osittain peribaijerilaisista elämäntavoista johtunutta kuolemaansa.

Max Schelerin suhteellisen lyhyeksi jäänyttä elämää leimasivat monet ristiriidat ja silloisissa oloissa skandaaleiksi luonnehditut käännteet. Hän varttui perheessä, jonka isä oli kääntynyt protestanttisesta kristillisyydestä juutalaisuuteen ja äiti oli ortodoksisjuutalainen. Max kasvatettiin juutalaiseksi, mutta hän kääntyi 23-vuotiaana katolisuuteen. Hän erosi kahdesta ensimmäisestä vaimostaan ja oli kolmesti naimisissa. Toisen avioeron yhteydessä välit katoliseen kirkkoon kiristyivät. Samaan aikaan hän irrottautui filosofiassaan teismistä. Loppukautta leimasi lähinnä panteistinen maailmankatsomuksellinen perusnäkemys.

Scheler eli aikana, jota luonnehti filosofisen projektin eriytyminen huolimatta vakavista yrityksistä säilyttää ajattelun yhtenäisyys. Muiden muassa uustomismi ja uskantilaisuus hakivat yhtenäisyyttä filosofian historiasta. Luotiin myös elämänfilosofian ja fenomenologian kaltaisia uusia lähestymistapoja. Eriytyisesti näiden ajan virtausten sekä niiden lisäksi arvoteoreettisen ajattelun vaikutus on näkyvissä Schelerin ajattelussa,

samoin niitä kaikessa erilaisuudessaankin yhdistävä pyrkimys filosofisen ajattelun yhtenäisyyteen.

Max Scheler tuodaan useimmiten esille fenomenologina. Tämä on perusteltua, sillä merkittävä osuus hänen tuotannostaan, mm. pääteos *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik* (1913/16), on peräisin fenomenologiselta kaudelta. Schelerin fenomenologisen kauden katsotaan yleisesti alkaneen n. vuonna 1901, Schelerin tavattua Edmund Husserlin (1859-1938), ja päättyneen 1920-luvun alussa. Husserlilta Scheler omaksui opin intentionaalisuudesta ihmisen maailmasuhteen perustana sekä kehitti hänen teorioidensa pohjalta intuitiota ja aprioria koskevia käsityksiään. Schelerin fenomenologinen metodi ja ajattelu kehittyivät kuitenkin muilta osin alusta alkaen hyvin omintakeiseen suuntaan. Tähän vaikutti hänen sitoutumisensa katoliseen kristillisyyteen juuri fenomenologisen kautensa ajan.

Elämänfilosofisia aineksia Scheler omaksui erityisesti Wilhelm Diltheyn (1833-1911) ja Henri Bergsonin (1859-1941) ajattelusta sekä tämän suuntauk-

sen edeltäjiltä Arthur Schopenhauerilta (1788-1860) ja Friedrich Nietzscheltä (1844-1900). Myös Schelerin väitöskirjatyötä ohjanneen Rudolf Euckenin (1846-1926) vaikutus oli merkittävä. Schelerää kiinnostivat kysymykset oikeasta ja väärästä, edistymisestä ja taantumisesta, hyvästä ja pahasta, elämän täyteydestä jne. Hän katsoi elämänfilosofien tapaan, että naturalismille ja positivismille ominainen ajattelu ja metodologia ovat kykenemättömiä vastaamaan näihin kysymyksiin. Hän jakoi Bergsonin ajatuksen, että luonnontieteelliset käsitteet ovat konstruktioita, jotka soveltuvat hyvin käytännöllisiin tarpeisiin, mutta eivät selitä todellisuutta itseään. Schelerin mukaan ihmisen on mahdotonta luopua kysymästä elämän tarkoitusta ja arvoa. Tämä ajatus esiintyy usein hänen tohtoriopintojensa ohjaajan ja ystävän Rudolf Euckenin teksteissä.

Uskantilaisia vaikutteita Scheler sai tämän suuntauksen isäksi mainitulta Otto Liebmannilta (1840-1912), joka toimi hänen opettajanaan Jenassa. Vaikutus näkyi erityisesti Schelerin varhaistuotannossa pyrkimyksenä erotella loogiset ja

Janne Martola, Unohtuneiden lauseiden metaoriffi.

eettiset periaatteet sekä transsendentaalinen ja psykologinen metodi toisistaan. Tämä pyrkimys hienosyisiin ja tarkasti perusteltuihin erotteluihin säilyi tunnusomaisena piirteenä myös Schelerin myöhemmässä tuotannossa, jota muuten monelta osin leimaa vaikeaselkoisuus ja rönsyilevyys.

Aksiologian osalta Schelerin ajatteluun vaikuttivat sekä saksalaisen että itävaltalaisen arvoteoriakoulukunnan edustajat, mm. Wilhelm Windelband (1848-1915) ja Franz Brentano (1838-1917). Heidän ajattelustaan Scheler sai vahvistusta yhdelle koko filosofiansa keskeisimmistä teorioista, arvojen ihmisestä riippumattomalle apriorille.

Schelerin filosofia ei muodosta ehyttä järjestelmää, ja tutkijat ovat myös erimielisiä siitä, voidaanko hänen ajatteluun pitää yhtenäisenä jatkumona vaiko toisistaan erottuvina periodeina. Joka tapauksessa yhtenäisyyttä edustaa hänen elämäniläinen keskittymisensä tiettyjen peruskysymysten pohtimiseen. Näistä keskeisimmät ovat kysymykset rakkaudesta, arvosta, persoonasta, maailmasta ja Jumalasta. Koko Schelerin 15 nidettä ja yli

7000 sivua käsittävä tuotanto keskittyy näiden teemojen ympärille niin etiikan, tietoteorian, tieteenfilosofian kuin metafysiikkankin alueilla.

Schelerin juutalaisesta taustasta joutuksen hänen tuotantonsa joutui Hitlerin valtakaudella kiellettyjen listalle. Vuoden 1948 toisessa Saksan sodanjälkeisessä filosofikongressissa yritettiin uudelleen nostaa esille hänen ajatteluun, mutta yritys kaatui lähteiden puutteeseen. Schelerin kirjallinen jäämistö saatiin koottua koko tuotannon käsittäväksi teossarjaksi vasta 1900-luvun loppuvuosina.

Suomessa Schelerin ajatteluun ovat perehtyneet erityisesti Erik Ahlman (1892-1952) ja Sven Krohn (1903-1999).

Viitteet

1. Johdannon lähteinä on käytetty teoksia Blosser, Philip, *Scheler's Critique of Kant's Ethics*. Ohio University Press, Athens 1995; Henckmann, Wolfhart, *Max Scheler*. C.H. Beck, München 1998; Sander, Angelika, *Max Scheler zur Einführung*. Junius, Hamburg 2001. Schelerin vaikutusta suomalaisen ajatteluun valottaa teos Salmela, Mikko, *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata*. Otava, Helsinki 1998.

«Schelerin filosofia ei muodosta ehyttä järjestelmää, ja tutkijat ovat myös erimielisiä siitä, voidaanko hänen ajatteluun pitää yhtenäisenä jatkumona vaiko toisistaan erottuvina periodeina. Joka tapauksessa yhtenäisyyttä edustaa hänen elämäniläinen keskittymisensä tiettyjen peruskysymysten pohtimiseen. Näistä keskeisimmät ovat kysymykset rakkaudesta, arvosta, persoonasta, maailmasta ja Jumalasta.»